NÁDOR

avagy van magyar szó egyáltalán?

Egy tolmács és fordító ismerősöm küldte az alábbi szócikket valahonnan kiemelve, hogy vele együtt ámuldozzak a magyar nyelvtudománynak oly sok mellett ezen a páratlan remeklésén is :

„A **NÁDOR** elnevezése latinul comes palatinus (palotaispán). A legmagasabb – 11. századi eredetű – udvari, illetve utóbb rendi méltóság Magyarországon. A tisztség az „udvarbani ispán" (na dvor zsupán) szókapcsolatból nyerte nevét. A királyi udvarhoz, az uralkodó személyéhez kötődő nádori tisztséget frank-német mintára I. Szent István király hozta létre, de jogállása később sokat változott."

Kedves nyelvész kollega!

Bámulatos a szófejtése, bizonyára szlovák megbízottnak tetszik lenni titokban. Ha nem, akkor itt most segítő szándékkal s nagyon hangsúlyozottan felhívom a figyelmét arra, hogy szavakat csak körültekintéssel szabad részekre szedni. Mert nagyon nem mindegy, hogy gépelem vagy gép-elem, működök vagy mű-ködök, himlő avagy hím ló. Önre gondolván: nyelv-ész és nyel-vész sem ugyanaz.

Egyszóval Ön azt állítja, hogy a nádor szó szlovák (tót) eredetű lenne: na dvor (udvar-on), s e szóból magyarosodott volna el nádor-rá.

Kedves magyar nyelvész testvérem!

Ha Szent István hozta létre ezt a tisztet, akkor bölcs királyunk miért keresett e nemes tisztség megnevezésére tót szót? Különösképpen hogy frank-német mintára hozta volna létre a tisztséget. Hány tót atyafi lehetett a tisztség elnevezésén töprengő magyar fő-fő méltóságok között?

Továbbá a latin volt a hivatali főnyelv akkoron, tehát már csak ezért is meghökkentő ötlet, hogy a Kárpát-medence peremvidékén élő egyik nép szavát választották volna. Ha mégis, akkor e mesés különlegességet Önnek alaposan meg kellett volna magyaráznia. S egyben feltétlenül el kellett volna hitetnie velünk a szlovák nyelvnek a japán nyelvvel való mély kapcsolatát is, látjuk majd később, hogy miért.

Egyébként szívből gratulálok, mert akad azért, amit el tetszett találni. Hogy véletlenül-e, ezek után már nem is tudom. Az ispán valóban zsupán, egy szó

ez, eltérő kiejtéssel. Ispán az eredeti, zsupán a kései, rontott szóalak. Az ispán szép régi magyar (pannon, hun, szkíta) szó, s például Hispánia sem egyéb, mint Ispán-ia (eleink által bevezetett ispán rendszerről). Az ispán szó pedig két szó összetétele: is és bán. Is[1] = ösz: mind, együtt, ugyanúgy (ógörög isza [ισα] = egyenlően, egyformán), pán = bán. Bán jelentése: aki bánik valamivel[2]. Bán a perzsa nyelvben : bánó, aki valamivel bánik. Ösz-bán: mindennel bánó.

Továbbá az ispán szó csak a magyarban használtatik értelemszerűen, ugyanis bármilyen közös tevékenység, ügy irányítója ispán. Például az uradalmi ispántól a megyei főispánig. S ez utóbbiaknak, tehát a megyei főispánok összességének az irányítója a nádorispán.

Kérem, mindebből egyértelműen kiderül, hogy nem a zsupán szóból lett az ispán szó, hanem fordítva. Nincs is adatunk arra, hogy Hispánia neve előbb Zsupánia lett volna s csak később változott volna Zsupánia kiejtése Ispániá-ra. Tehát teljességgel lehetetlen, hogy „na dvor zsupán"-ból „fejlődött" volna ki a nádorispán szó. Mindez logikai egyszeregy.

Na de, nézzük most már a fő szót, a nádor-t.

Nádor = nagyúr, csak a gy hangot egykoron d-nek (is) ejtették. E természetes hangváltásra említi példának Czuczor Gergely[3]: „»Nagyság« is egy 1559-iki levélben többször nadság. »Nádorispán uram ő nadsága,« (Szalay Á. 400 m. l.)" A mai gy helyett régen g-t is ejtettek. Ugyancsak a Czuczor-Fogarasi szótárból: „régi nyelvemlékeinkben épen e szónál d helyett g is fordúl elé. »En nagyryspan (= nagirispán) uramnak leginagyobban amiben tudok szolgálnom, mindenkoron ketteles (= köteles) szolgája vagyok."« (Levél 1558-ból. Szalay Á. 400 m. l.).

A nagyúr = nádor szó Japánban is használatos. Nadori : békebiró. Japán császár régen: ‚nadairi' és ‚nadarsin'. Egyikünk sem gondolhatja, hogy ez szlovák hatás lenne. A japán nadori = császár szó pedig egyenest segít a szófejtésben. Mert ő főfő Nagyúr. A legfőbb ispán esetében a pontosítás miatt kell a szóösszetétel: nagyúr ispán, vagyis csak az ispánok nagyura.

Még azzal kell elszámolnunk, hogy miképpen kerülhetett v hang a nádor szóba : nadvor.

Nádor gyöke nagy, nad[4]. A szó második része: or, úr. Eszerint a v hang semmiképpen sem lehet a szó szerves része. A szó tehát nem na-dvor, hanem nad-v-

1 A Halotti beszédben "isa pur és homu vagymuk": „ösze (egyenlően, mindannyian) hamu és por vagyunk". Ezzel az ösz, isz szóval azonos az is, és kötőszó.

2 Természetesen lehet rosszul is bánni, jól elbánni valakivel, valamivel.

3 Czuczor Gergely-Fogarasi János: A magyar nyelv szótára, Magyar Tudományos Akadémia, 1862.

4 Nagy, nad g-vel is ejtetett: nag, m-n változata: mag, mint mag-as. A jellegzetesen sziszegő ógörögben: megasz [μεγας]. A magaszt, magasztol, magasztos sem egyéb, mint megasz-t, megasz-t-ol, megasz-t-os.

or. S jellemző módon még e díszítő v hang magyarázata is a magyar nyelvben rejlik.

Egykoron a szóvégi mássalhangzó után ejtettek egy magánhangzót is. Pl. utu (út), kezi (kéz), veri (vér). A szóvégi magánhangzó vagy kiesett, vagy v-vé vált. Például a régi lou-ból lett a lov és a ló szó. Ilyen a nedű (nedu)-nedv, hamu-hamv szó is. S ahogyan nedu-ból nedv, úgy nadu-ból nadv lett. Nagyúr tehát eredetileg nadu-úr volt, s ebből lett a nadvor. Mint például hamu-oz > hamv-az, könyü-et > könyv-et. Az efféle kiejtési változás is sajátosan magyar jellegzetesség.

Nádor tehát nem szlovák szó. (A dvor [udvar] sem, még csak általában vett szláv sem, de ez már más téma.)

Kedves nyelvész kollega!

Tudom én, hogy a „na dvor" szóbontást egyszerűen csak kimásolta egy régi könyvből, melyben e csalással szlovákosították a nádor szót. Mert szókincsünket a szlávok már a XIX. század elején fosztogatni kezdték, s akkoron – mindmáig tartóan – sok magyar tudós is átállt a fosztogatók pártjába. Szókincsünk eme nemtelen fosztogatóiról írta Arany János keserűen az Orthológusokra című költeményében:

Kisütik, hogy a magyar nyelv
Nincs, nem is lesz, nem is volt,
Ami új van benne mind rossz,
Ami régi, az meg tót.

Maradjunk ennyiben.

***